

Л. М. Глушок,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ»

У статті розглядаються такі форми організації навчання у процесі вивчення курсу «Теорія та практика перекладу» (не за перекладацькими спеціальностями) в педагогічних ВНЗ, зокрема різні типи лекцій (проблемні, інтерактивні, інструктивні, бінарні, презентації, конференції, візуалізації, консультації, бесіди, дискусії, лекції із заздалегідь запланованими помилками; семінари (семінари-практикуми, семінари-дискусії, Семінар-дослідження); консультації; індивідуальні заняття; самостійна робота. Висвітлюються особливості застосування активних методів навчання (інтерактивне спілкування, проблемно-рефлексивний полілог, позиційна дискусія, евристична бесіда, діалог Сократа, моделювання педагогічних ситуацій, метод проєктів, метод інтерв'ю, коментування та оцінка (самооцінка) дій учасників, метод «круглого столу», майстер-клас, ділові ігри, тренінги), подаються вимоги до організації самостійної роботи, види поточного та підсумкового контролю.

Ключові слова: лекції, семінари, практичні заняття, метод проблемних дискусій, ігровий метод, ділова гра, метод проєктів, ВНЗ, «Теорія та практика перекладу».

В статье рассматриваются такие формы организации обучения в процессе изучения курса «Теория и практика перевода» (не за переводческими специальностями) в педагогических ВУЗах, а в частности разные типы лекций (проблемные, инструктивные, бинарные, презентации, конференции, визуализации, консультации, беседы, дискуссии, лекции с запланированными ошибками); семинары (семинары-практикумы, семинары-дискусии, семинары-исследования); консультации; индивидуальные занятия; самостоятельная работа. Раскрываются особенности использования активных методов обучения (интерактивное общение, проблемно-рефлексивный полилог, позиционная дискуссия, эвристическая беседа, диалог Сократа, моделирование педагогических ситуаций, метод проектов, мастер-класс, деловые игры, тренинги).

Ключевые слова: лекции, семинары, практические занятия, метод проблемных дискуссий, игровой метод, деловая игра, метод проектов, ВУЗ, «Теория и практика перевода».

The article deals with the forms of organization of teaching process while learning «Theory and Practice of Translation» (not on translation specialties) in higher pedagogical educational institutions, particularly various types of lectures (problem, interactive, instructive, binary, presentations, conference, visualization, discussion, conversation, lectures with planned mistakes), seminars (workshops, discussions, research), tutorials, one-to-one tuitions, self-study. Peculiarities of use of active teaching methods have been considered (interactive communication, problem and reflexive polylogue, position discussion, project method, interview, commenting and assessment, round table discussion, master classes, role-playing professional simulation, training).

Key words: lecture, seminar, workshop, method of problem discussion, game, professional simulation, project method, higher educational institution, «Theory and Practice of Translation».

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасна система вищої освіти України у зв'язку з її інтеграцією в європейський освітній простір потребує змін, зокрема в підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних реалізувати освітні стандарти, впроваджувати новітні ефективні педагогічні технології. Отже, зростають суспільні вимоги до фахової підготовки педагогічних кадрів, що зумовлює зміни в структурі, змісті, формах і технологіях навчання, створенні гнучких навчальних планів і програм. У цьому контексті посилюється відповідальність ВНЗ за якість вищої освіти, її відповідність світовим стандартам і рекомендаціям.

Аналіз актуальних досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Застосування активних форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності у вищому навчальному закладі загальноновизнано одним із перспективних напрямів удосконалення практичної підготовки фахівців до педагогічної діяльності (А. Алексюк, В. Бондар, А. Ліненко, О. Мороз, О. Пехота, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Фіцула, Л. Хомич, Л. Шапошнікова, В. Якунін). Вагомий вклад у дослідження нових підходів до навчання іноземних мов, зокрема у вищій школі, здійснили вітчизняні вчені С.Ю. Ніколаєва, О.Б. Тарнопольський, Л.М. Черноватий.

Варіативні форми організації навчальних занять (лекція, семінар, практичне, лабораторне заняття) досліджували К. Баханов, А. Булда, В. Власов, П. Мороз, О. Пометун, В. Сотниченко, Т. Чубукова та ін. Основні переваги та недоліки семінарських занять досліджували С. Вітвицька, А. Кузьмінський, З. Курлянд, В. Ординський, М. Фіцула, В. Лозова, Л. Канищенко та ін.

Підвищення ефективності процесу навчання іноземної мови у вищій школі вимагає подальшого удосконалення усього комплексу організаційних форм навчання як основних (лекцій, семінарів, практичних занять), так і допоміжних (поза-аудиторні заходи, наукові товариства, олімпіади, конкурси). Сучасна вища школа потребує застосування нових підходів з метою удосконалення іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців, проте зазначена проблема недостатньо висвітлена в сучасній науковій літературі.

Мета статті. Мета даної статті полягає у висвітленні форм навчальних занять із застосуванням сучасних педагогічних технологій у процесі вивчення курсу «Теорія та практика перекладу» (не за перекладацькими спеціальностями) в педагогічних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Вихідні концептуальні положення щодо змісту й організації педагогічної освіти ґрунтуються на основних засадах таких документів: Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Національна рамка кваліфікацій (2011 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр. (2011), Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2011), а також «Біла книга національної освіти України» (2009 р.).

У психолого-педагогічній науці загальні питання професійної підготовки майбутніх педагогів висвітлювалися в працях А. Алексюка, В. Андрущенко, І. Бега, С. Гончаренка, С. Гуревича, І. Зязюна, А. Коломієць, В. Кременя, В. Кузя, Н. Ничкало, І. Підласого, О. Пехоти, В. Радула, О. Савченко, В. Сластьоніна, В. Шахова, М. Ярмаченка та ін.

Важливими є дослідження, що реалізуються під керівництвом В. Андрущенко, які концентруються на модернізації української освіти в контексті вимог Болонського процесу, зокрема стратегії розвитку вищої педагогічної освіти та підготовки вчителів в умовах демократичних і ринкових перетворень, глобалізації та становленні інформаційного суспільства; трансформації гуманітарної освіти [1, с. 6–12].

З огляду на те, що якість освіти – основна умова для довіри, відповідальності, мобільності й сумісності в європейському просторі, В. Кремень зазначає: «Якість підготовки фахівців залежить від якості підготовки випускників середньої загальноосвітньої школи та справедливості системи конкурсного зарахування на навчання; сучасності й актуальності запропонованих програм навчання, наявності чітких стандартів вищої освіти; якості науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчального-виховного процесу; застосування сучасних технологій навчання й методик організації навчального процесу; науково-педагогічного рівня викладачів, рівня їхніх знань, принципності й вимогливості; ефективності системи контролю якості організації підготовки фахівців» [3, с. 17–30].

ВНЗ України на сучасному етапі розробляють нові підходи до надання можливостей отримати певний освітній ступінь різними категоріям студентів. Більшість закладів пропонують заочне або дистанційне навчання, змінюють умови вступу, використовують різні форми заохочення, створюють програми підготовки, *орієнтовані на студента* (student-centered courses), які вимагають різних форм навчання.

Навчальний процес у ВНЗ здійснюється в таких *формах організації навчання*: навчальні заняття, виконання індивідуальних дослідницьких завдань, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи (тести, екзамени, комплексні контрольні роботи). *Форма організації навчання* – це обмежена в часі та просторі взаємозумовлена діяльність педагога й учня, викладача й студента [4]. Основними *видами навчальних занять* є лекції, семінари, практикуми, лабораторні, індивідуальні та групові консультації [5].

Важливу роль у процесі навчання у ВНЗ відіграє організація взаємодії між студентами та викладачами: це виконання в тісній співпраці різноманітних письмових завдань, творчих робіт, проведення консультацій та семінарів. Обов'язкові навчальні години – лекції, семінари та практикуми – проводяться згідно з розкладом, якого повинні дотримуватись усі студенти. Від студента вимагається активна участь у дискусіях, експериментах, практичних заняттях, роботі з документами, індивідуальній і груповій дослідницькій роботі та інших видах діяльності.

Переважаючою формою навчальних занять залишається *лекція* (lecture), під час якої студенти отримують теоретичні та концептуальні знання. Зазначимо виявлені нами *вимоги до проведення лекцій*: встановлення реальних цілей, індуктивний стиль викладання (teaching inductively), зв'язок з аудиторією, власна компетентність та заохочення студентської, чіткість, логічність, метафоричність, гумор, не зловживання термінологією, розуміння студентів, технічне забезпечення. Ефективність та доцільність лекцій простежується тоді, коли викладач хоче надати необхідну інформацію за короткий проміжок часу (до 12 друкованих сторінок). Студенти можуть працювати з електронними версіями ключових положень лекції та робити власні доповнення в ході роботи.

Різні типи лекцій проводяться професорами та доцентами ВНЗ для однієї або більше академічних груп, а також провідними науковцями, запрошеними для читання лекцій. За способом викладу навчального матеріалу можна виокремити такі види лекцій: проблемні, інтерактивні, інструктивні, бінарні, лекції-«прес-конференції», презентації, конференції, візуалізації, консультації, бесіди, дискусії, лекції із задалегідь запланованими помилками, аналізом конкретних ситуацій. Найефективнішими, на наш погляд, є інтерактивні, проблемні лекції, лекції із запланованими помилками, під час яких студенти мають бути уважними, помітити помилки і назвати їх в кінці лекції. Залежно від підготовленості студентів такі лекції плануються з тем «Особливості перекладу текстів різних жанрів», «Перекладацькі трансформації», «Рівні еквівалентності у перекладі» тощо.

В ХГПА лекційні та семінарські заняття в основному передбачають активне засвоєння матеріалу під час обговорення найважливіших суперечливих проблем та дискусій, до яких спонукає лектор курсу, використовуючи *метод проблемних дискусій*. За словником, *дискусія* – широке публічне обговорення якого-небудь спірного питання [2, с. 223]. Пошук істини йде шляхом вільного обміну думками, що дозволяє кожному учаснику дискусії критично оцінювати як свій погляд, так і погляд опонентів на порушену проблему. Студенти вчать себе логічно мислити, аргументувати висунуті положення, тактовно спростовувати опонента, не нав'язуючи свої думки. На лекційних заняттях часто використовується прийом «*сократівського діалогу або бесіди*» (Socratic method або debate), за допомогою якого з'ясується істина шляхом полеміки. Лектор за допомогою запитань підводить студентів до потрібних висновків, раніше для них не відомих.

Семінари (seminars, workshops) – це обов'язкові навчальні заняття, на яких викладач організовує обговорення студентами визначених тем. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, доповідей, дискусій, виконання групових завдань тощо. Студентам, зазвичай, пропонується список навчальної літератури та електронних джерел, який вони повинні вчасно опрацювати, щоб активно брати участь у дискусіях, виконувати практичні завдання, розуміти матеріал наступних лекцій.

На *семінарських заняттях* викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів). Оцінюються реферати, виступи, активність у дискусіях. На сучасному етапі найбільш поширеними *формами організації дискусій* є «круглий стіл» – обмін думками; засідання експертної групи; форум, симпозіум; дебати тощо. Широко використовуються такі *методи*: дидактичні, ділові, рольові ігри; метод драматизації. Для активізації попередніх знань застосовується прийом «карти думок» (mind map) – відомий як «павутина», де ідеї та думки організовуються у вигляді схеми навколо ключового поняття. «Мозковий штурм» (brainstorming) – ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень у процесі спільного висловлення думок, який дає можливість за короткий час висловитись великій кількості студентів, що є передумовою вироблення найбільш розумного рішення.

Семінар-дискусія (наприклад, «Machine translation», «Pragmatic adaptation») відбувається у формі діалогічного спілкування викладач – студент, викладач – група студентів, студент – студенти, під час якого формується практичний досвід обговорення та розв'язання теоретичних проблем. За допомогою активних дебатів та обговорень (argument, debate) формуються навички професійної полеміки та відбувається закріплення навчального матеріалу. Дебати можуть проводитись у формі командної, рольової гри, суть якої полягає в тому, що обрані команди аргументовано доводять тезу, запроповану до обговорення, а інші – заперечують її. Викладач виступає у ролі судді [7].

Семінар-дослідження передбачає підготовку й заслуховування доповідей студентів із запланованої навчальною програмою (syllabus) тематики: «Ukrainian translatology and prominent representatives» тощо.

На семінарських заняттях відбувається *формування таких навичок*: ведення перемовин (Negotiation), управління дискусією (Leadership), усного спілкування (Oral communication), прийняття відповідальності за власні висловлювання (Taking responsibility), обмін досвідом (Sharing knowledge), розподілу та планування часу (Time management), ведення дискусії та дебатів (Developing an argument), співпраці (Collaborating), знаходження компромісу (Dealing with conflicting opinions), застосування додаткових засобів та наочності (Producing and using visual aids) [7].

У процесі навчання студенти активно використовують підручники, посібники, енциклопедії, словники та інші джерела інформації. Користуються популярністю серед студентів електронні та онлайн словники та програми для перекладу.

На факультеті є *інформаційно-методичний центр* «Lingua» (Teaching/Technology Learning Centre). Викладачі й студенти мають постійний доступ до методичного забезпечення (kits, books, DVDs), можуть отримати підтримку й консультацію, доступ до онлайн ресурсів, навчальних програм та сучасного обладнання.

Консультації проводяться для групи студентів. Студенти можуть отримувати консультації електронною поштою, за допомогою Skype-зв'язку, локальної інформаційної мережі тощо.

Практичне заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та форми вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань. Мета практичного заняття – поглиблювати, поширювати та деталізувати знання, виробляти навички професійної діяльності, розвивати наукове мислення та мовлення, перевіряти знання студентів, мати засіб оперативного зворотного зв'язку. Практичні заняття, як правило, проводяться зі студентами, кількість яких не перевищує половини академічної групи і ґрунтуються на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах, наборі завдань різної складності для різних типів перекладу та їхнього аналізу, завдання для редагування та реферування текстів, уривки відео-та аудіо текстів для перекладів, завдання для рольових професійних ігор [5]. Оцінки за виконання завдань враховуються при виставленні підсумкової оцінки з «Теорії та практики перекладу».

Індивідуальні заняття (Individual tuition) проводяться з окремими студентами з метою підвищення їхнього рівня підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей за окремим графіком з урахуванням індивідуального навчального плану студента [5]. *Індивідуальні завдання* з передбачають написання рефератів, курсових та дипломних робіт і виконуються студентами самостійно. З метою пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їхнього практичного застосування студентам проводяться консультації як *індивідуальні*, так і *для всієї групи*.

Самостійна робота (self-directed study) – це основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових занять. Навчальний час, відведений для самостійних робіт, регламентується навчальним планом і повинен становити не менше однієї третьої та не більше двох третіх загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни [5]. Зміст самостійних робіт визначається робочою програмою дисциплін та методичними вказівками викладача. Матеріали для самостійних робіт передбачають можливість проведення самоконтролю з боку студента, пропонується відповідна основна та допоміжна література. Самостійна робота виконується в бібліотеці, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, домашніх умовах. Завдання, що отримують майбутні вчителі англійської мови протягом семестру, містять у собі великий обсяг теоретичного матеріалу, який потрібно опрацювати самостійно (assigned readings), зробити переклад, проаналізувати та співставити перекладені тексти, виконати реферування текстів, написати звіт чи есе, або створити груповий проект. Засвоєний самостійно матеріал обов'язково виноситься на підсумковий контроль.

У професійно-педагогічній підготовці майбутніх вчителів англійської мови використовуються *сучасні педагогічні технології вищої школи*: рейтингова оцінка знань, проектування, робота в мікрогрупах, захисти групових проектів, створення ситуацій успіху та ін. У курсі вивчення професійно спрямованих дисциплін викладачі використовують такі *активні методи навчання*, як інтерактивне спілкування, проблемно-рефлексивний полілог, позиційна дискусія, евристична бесіда, діалог Сократа, моделювання педагогічних ситуацій, метод проектів, метод інтерв'ю, коментування та оцінка (або самооцінка) дій учасників, метод «круглого столу», майстер-клас, ділові ігри, тренінги тощо. Зазначимо, що на сьогоднішній день серед вітчизняних науковців відсутні єдині підходи до визначення поняття «педагогічна технологія» та класифікації наявних технологій. Зокрема, Г. Селевко зазначає, що педагогічна технологія – це частина педагогічної науки, яка вивчає і розробляє мету, зміст і методи навчання [6].

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль. *Поточний контроль* здійснюється, як уже зазначалось, під час проведення практичних та семінарських занять і виявляє якість виконання конкретних видів завдань: тестів, перекладів текстів, творів, фільмів, аудіо записів; аналізів перекладених текстів; редагування та анотування текстів для перекладу. *Підсумковий контроль* здійснюється з метою оцінки результатів навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні або окремих його етапах [5]. По закінченню курсу «Теорія та практика перекладу» студенти складають семестровий іспит, питання з дисципліни вносяться до комплексного державного екзамену.

Висновки. Отже, інтерактивні методи навчання сприяють реформуванню процесу навчання, передбачаючи виконання частини функцій навчання самими студентами, створюють сприятливі умови для активного набуття знань майбутніми фахівцями, котрі повинні бути готовими до професійної діяльності в умовах реальності, що змінюється. Викладачам сьогодні важливо постійно вдосконалювати власні знання про методи навчання іноземних мов, впроваджувати у власну викладацьку практику новітні освітні технології, йти в ногу з часом.

Література:

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: у пошуках перспективи / В. Андрущенко // Філософія освіти. – 2006. – № 1. – С. 6–12.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Кремень В. Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 2. – С. 17–30.
4. Педагогіка професійного образования / под ред. В. А. Сластенина. – М. : Академия, 2004. – 368 с.
5. Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] : Положення М-ва освіти і науки України від 2.06.93. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/page/?4943>.
6. Селевко Г. К. Альтернативные педагогические технологии / Герман Константинович Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 224 с. – (Серия: Энциклопедия образовательных технологий).
7. Collaborative learning. Monash University. eEducation [Electronic resource] – Access mode : <http://www.monash.edu/eeducation/academic/simplepens.html>.